

УДК 746.4:39(477)

Папета О.В., ст. викладач

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ, Україна

ЕТНІЧНІ МОТИВИ В КОСТЮМАХ Л. СЕМИКІНОЇ

Анотація: Темою даної статті є аналіз етнічних мотивів в дизайнерських моделях одягу Л. Семикіної під назвою «Скіфський степ» (1960-1990 рр.). Основним напрямком дослідження є визначення ролі творчих розробок художниці в галузі костюму, який розглядається автором як синтез пластичного, орнаментального і кольорового рішення. Комплексний аналіз колекції костюмів Л. Семикіної, в якій вона виступає в іпостасях дизайнера, художника і теоретика, дозволив виявити особливості художньо-пластичного світосприйняття автора, характер формальних прийомів, властивих її художній манері.

Ключові слова: символіка образу, етнічні мотиви, стилізація, міфопоетика, семантика, конструктивні особливості.

Постановка проблеми. Одним з важливих аспектів розробок сучасного одягу з елементами етнічних мотивів є глибоке і ґрунтовне вивчення досягнень провідних українських митців, що працювали в цій галузі мистецтва в другій половині ХХ ст. Тема є актуальною для поглибленого аналізу проблем сучасного конструювання одягу, його художньо-пластичного рішення. Дане дослідження присвячене використанню етнічних мотивів в авторській серії костюмів художниці Л. Семикіної, лауреата Державної премії ім. Т. Шевченка, живописця, графіка і дизайнера одягу. Завдяки самобутності її творчого методу є можливість проаналізувати оригінальні зразки строїв на історичну тематику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження проблем інтеграції історико-культурного доробку в галузі дизайну одягу охоплюють широкий спектр напрямків і свідчать про те, що така постановка проблеми на сьогоднішній день є актуальною. Однією з найбільш ґрунтовних праць, присвячених використанню етнологічних мотивів в слов'янському костюмі є роботи Васіної З.О. «Український літопис вбрання» [1;2]; Тканко З., Коровицький О. «Моделювання костюму в Україні ХХ століття» [5]. Щодо методики оцінки моделей колекцій сучасного одягу з точки зору їх художньо-естетичних, утилітарних і соціальних критеріїв, варто відзначити ґрунтовні роботи Гардабхадзе І. А. [4], в яких висвітлено комплексні проблеми і тенденції у дизайні одягу.

Формулювання цілей статті. Виявити стилістичні особливості етнічних мотивів в дизайнерських розробках одягу Л. Семікіної; провести аналіз образно-пластичних рішень костюмів авторської колекції «Скіфський степ» (1960-1990 рр.) задля визначення культурно-історичних і семантичних зв'язків; розглянути особливості творчого методу художниці Л. Семікіної в контексті новаторських тенденцій і композиційно-колористичних інновацій в розробці костюму.

Основна частина. В серії «Скіфський степ» (1960-1990 рр.) художницею Л. Семікіною була втілена спроба переосмислення ролі костюму як найважливішого засобу передачі культурної традиції. Образно-пластичний аналіз її колекції підтверджує думку, що будь-яку епоху можна зрозуміти не тільки через літопис, історію чи матеріальну культуру даного етносу, а й через еволюцію одягу. Актуальність такої постановки питання очевидна і на сучасному етапі історичного розвитку, оскільки дизайн одягу – як повсякденного, так і офіційного, - залишається одним з наочних засобів демонстрації соціального статусу людини, її етнічної приналежності.

У процесі дизайнерських пошуків образно-символічного рішення своїх моделей Л. Семікіна звертається до археологічних артефактів і історичних реконструкцій скіфо-сарматського одягу, які дали їй можливість простежити трансформацію символіко-сакральних функцій костюму. При цьому вона виділяє його роль як одного з головних атрибутів, що виконував репрезентативну функцію для визначення приналежності людини до соціальної чи духовної еліти.

Як дизайнер одягу, Л. Семікіна не просто веде діалог з минулим, а своєю творчістю немов нагадує сучасникам, що пам'ять предків продовжує своє життя в нащадках. На відміну від археології або історії, що свідчать про минулі епохи мовою текстів і артефактів, Л. Семікіна переосмислює події минулого через суб'єктивне сприйняття, яке часом виявляється не менш переконливим. Авторські розробки художниці, представлені в серії «Скіфський степ» - це не тільки фантазії на історичну тематику. Вони є результатом синтезу численних вражень, «пропущених» крізь призму її художнього бачення. В інтерпретаціях Л. Семікіної одяг, виконаний відповідно до культурних традицій кочових племен Північного Причорномор'я, і декорований відповідно традиційними сакральними символами цих кочових народів, був пластичним відтворенням складного знаково-символічного комплексу, який синтезував уявлення скіфів і

сарматів про Всесвіт.

Звертаючись до міфопоетичних образів скіфо-сарматських народів, що населяли степи Північного Причорномор'я в 7-5 ст. до н. е., вивчаючи археологічні знахідки, історичні реконструкції в галузі одягу, Л. Семикіна прийшла до усвідомлення традиційного костюму цих кочових племен як прообразу не тільки княжого одягу часів Київської Русі, а й традиційного українського національного строю [1, 2]. Тисячолітня історія перебування скіфо-сарматських племен в Північному Причорномор'ї мала надзвичайно серйозні наслідки. Вони не тільки передавали місцевому населенню прогресивні технології землеробства та ремесла, а й активно сприяли контактам Київської Русі з спадкоємицею грецької культури, колишньою еллінською колонією — Візантією. Мистецтво скіфо-сарматських племен сприяло розповсюдженню еллінської культури серед місцевого населення. Кочові скіфи внесли яскравий і неповторний колорит у мистецтво слов'янських народів [3]. В скіфських курганах знайдено чудові вироби давньої торевтики, створені кращими майстрами того часу. У похованнях царів і аристократії збереглися прикраси з дорогоцінних металів, зброя, елементи кінського спорядження. На підставі археологічних розкопок стало можливим не тільки вивчення побуту цих племен, але й історичні реконструкції одягу тієї епохи.

Так само, як етнічний одяг скіфів і сарматів, авторські строї Л. Семикіної здебільшого виконані з натуральних тканин, частіше з цупкого сірого сукна, рясно прикрашеного золотою та срібною аплікацією, яка своїм графічним абрисом нагадує древні письмена і символи. Строї «Сарматський цар», «Тур» мають ідентичну викрійку, в основу якої покладено довге вбрання з широкими рукавами. Головні убори також мають прямі аналоги із скіфо-сарматськими елементами головного вбрання (*башиками, тіарами, калафами*). Головний убір строю «Сарматський цар» виконаний у формі круглої високої шапки і оздоблений тканиною, що спадає на плечі широкими зборками. Л. Семикіна в дизайнерських розробках головних уборів, по аналогії з традиційними формами одягу скіфо-сарматських племен, об'єднує практичність і естетику, утилітарність і символізм.

Для орнаментального оздоблення строїв художницею використані матеріали, подібні тим, які використовувалися або могли бути використані при створенні скіфо-сарматської одягу: сукно, фетр, дерево, метал, шкіра. Цим речам властива яскраво виражена декоративність завдяки оздобленню золотими

і срібними елементами, з яких складено орнаментально-пластичне декорування її одягу. Геометричний орнамент, яким оздоблено її строї, художниця трактує як універсальний код передачі сакральної інформації, важливої для розуміння культурних і релігійних понять даного етносу.

Оригінальне дизайнерське рішення мають орнаменти, розроблені в стилістиці так званого «звіриного» стилю. Головні "персонажі" - олені, коні, птахи - трактовані в індивідуальній манері, в якій органічно злиті пластичний реалізм і абстрактна стилізація. Художниця зображує тварин у складних ракурсах, підкреслюючи видові ознаки, пластику тіла, внутрішній динамізм і напругу. При цьому силуети тварин в орнаментальному декорі її строїв прочитуються і як виразні абстрактні форми.

Синтетичне взаємопроникнення антропоморфних і зооморфних образів, характерне для орнаментів скіфо-сарматського мистецтва, має місце і в дизайнерському трактуванні декору строїв серії «Скіфський степ». Творчий метод Л. Семикіної нагадує старовинну легенду, розказану мовою пластики, кольору і лінії, в якій міфи і образи нерозривно переплетені з історією. Наприклад, орнаментальне оздоблення строю «Тур» викликає асоціації із золотою пектораллю в «звіриному стилі» - улюбленою прикрасою скіфської знаті, в якому домінує форма солярних символів.

Л. Семикіна, як дизайнер одягу, йде шляхом демонстративної символізації, досягаючи при цьому різноманітності орнаментики. Художниця трансформує власне емоційне сприйняття образу у вигляді орнаментального рішення сюжету. Яскравим прикладом такої інтерпретації є оздоблення нижньої частини костюму «Скіфська жриця Грифон», виконана в техніці аплікації на тканині. Образ Грифона - агресивний символ, навіть у контексті етимології цього слова. Але в орнаментальній трансформації створеного уявою художниці образу він перетворюється на захисника спокою. Л. Семикіна підкреслює пластичною формою золотого орнаменту факт добровільного підпорядкування агресивної сили цілющим силам природи. Всі складові елементи даної композиції є символічною ритуальною містерією. Зооморфна пластика, присутня в абстрактних силуетах тварин і птахів, майстерно закомпонована на монохромному тлі, яким є сіре сукно її строїв.

Геометризований орнамент, який є неодмінним елементом дизайнерського рішення строїв Л. Семикіної, органічно пов'язаний з поверхнею тканини, її пластикою і фактурою. Це - невід'ємний елемент в створенні цілісного образу,

який і є по суті «образом Всесвіту». Доречною буде паралель між міфологічно-сакральною функцією етнічного скіфо-сарматського орнаменту і його пластично-візуальним еквівалентом. Одяг, як обов'язковий предмет побуту, народився з тих же джерел, що і вербальний міф, оскільки саме міфологічною була свідомість людини в момент виникнення матеріальної культури. Костюм, як один з перших етнічних артефактів, теж був матеріальним аналогом світу, відповідним рівню світогляду соціуму.

У контексті авторські строї із серії «Скіфський степ» є квінтесенцією світосприйняття художниці, що об'єднує конкретність пластичного образу, тотожність понять минулого і сьогодення, системність передачі антропоморфних і зооморфних форм, що символізують циклічність буття.

Семантичне значення створених художницею образів розкривається в її роботі з площиною, поділеною на геометричні сегменти. Кожен з них, в свою чергу, несе змістовне та символічне навантаження. Орнаментальне рішення образу має декоративні елементи у вигляді солярних символів - кола, хреста, свастики. Іншими словами, в декорі цього костюму основна семантична роль відведена найдавнішим неолітичним символам, які споконвіку виконували в культурі етносу скіфо-сарматських народів меморіальну, сакральну, символіко-міфологічну функцію. Семантичне наповнення жіночого образу «Скіфської цариці Сонця» трактовано художницею як оберіг і духовний гарант безперервності життєвого циклу. В дизайнерському рішенні костюму Л. Семикіна робить смисловий акцент на посиленні монументальності створеного образу. Для цього вона використовує метод збільшення масштабності – костюм в масштабному відношенні вище середнього людського зросту.

Висновки. Формальний аналіз етнічних мотивів в авторської серії костюмів Л. Семикіної є переконливим свідченням того, як сучасний художник-дизайнер, звертаючись до невичерпного джерела образів і форм культурної спадщини України, знаходить нові форми духовної та естетичної спадкоємності. Художні розробки художниці є новою формою дизайнерського підходу до проблеми переосмислення етнічних ознак костюму, від історичних стилізацій до міфопоетичних реконструкцій. В контексті проблеми аналізу етнічної морфології одягу це спроба відтворення конструктивно-сакральної функції костюму, з послідовним відображенням дизайнерської ідеї в матеріалі. Пластична структура її моделей організована у відповідності з тими функціями, на які вона розрахована, а матеріали і засоби виготовлення максимально повно

втілюють задум дизайнера-конструктора. Л. Семикіна пропонує трактування костюму як полісемантичного образу, що безпосередньо може впливати на світосприйняття людини.

Перспективи подальший досліджень. Важливо підкреслити концептуальний характер кожного окремого строю, який є прикладом естетичної виразності художнього образу в сучасному культурному просторі.

Література

1. *Васіна З.О.* Український літопис вбрання: [Книга-альбом]. – К.:Мистецтво, 2003. – текстівки, англ., рос. Т. 1: 11000 років до н. е.- XIII ст. от н. е. : Науково-художні реконструкції. – 448 с.:іл.- Бібліогр.: с.436–444.
2. *Васіна З.О.* Український літопис вбрання: [Книга-альбом]. – К.:Мистецтво, 2006. – текстівки, англ., рос. Т. 2: XIII – початок XX ст. : Науково-художні реконструкції. – 448 с.:іл.- Бібліогр.: с. 435 – 443.
3. *Зеленин Д.К.* Восточнославянская этнография. — М.: Наука. Главная редакция восточной литературы, 1991. — 511 е.: ил.
4. *Гардабхадзе І.А.* Особливості системного підходу до вирішення актуальних проблем дизайну одягу / І. А. Гардабхадзе // Вісник ХДАДМ. – Х., 2012. – Вип. 15. – С. 7-10.
5. *Тканко З., Коровицький О.* Моделювання костюма в Україні ХХ століття: Навчальний посібник.-Львів: Видавництво «Брати Сиротинські і К», 2000. – 96 с: іл.

Аннотація

Папета Е.В. Этнические мотивы в костюмах Л. Семикиной. В статье проанализированы этнические мотивы в авторской серии Л. Семыкиной «Скифская степь» (1960-1990 гг.), а также сформулированы особенности пластического и колористического решения моделей. Стилистический анализ костюмов Л. Семикиной позволил выявить особенности их художественно-пластического решения, характер формальных приемов, использованных при создании данной коллекции.

Ключевые слова: символика образа, этнические мотивы, стилизация, мифопоэтика, семантика, конструктивные особенности.

Abstract

Papeta E. Ethnic motives in suits by the artist L. Semykina. This article is the result of an art research on the author series of costumes by the artist Lyudmila Semykina. The main focus of this study is semantics of mytho-poetic reconstructions of Scythian-Sarmatian and ancient costumes, performed by the author in 1960-1990. The problem of design, plastic and color solution synthesis is also raised, where L. Semykina acts in the role of theorist, artist, designer, constructor. Author's interpretation of the sacred, aesthetic and functional objectives of a costume was, in fact, the plastic embodiment of spiritual creed by the artist.

Keywords: Symbols image, ethnic motifs, stylization, poetics, semantics, design features.